

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра новітньої історії України

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Заступник декана з науково-педагогічної
та навчальної роботи

« 27 » _____ 2021 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
СПЕЦСЛУЖБИ В НОВІТНІЙ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

для студентів

галузь знань 03 Гуманітарні науки
спеціальність 032 Історія та археологія
освітній рівень перший (бакалаврський)
освітня програма Історія України та культурна антропологія (з поглибленим вивченням іноземних мов)
вибірковий блок Історія України в новітню добу: людина, суспільство, держава
вид дисципліни вибіркова

Форма навчання	<u>денна</u>
Навчальний рік	<u>2021/2022</u>
Семестр	<u>7</u>
Кількість кредитів ECTS	<u>5</u>
Мова викладання, навчання та оцінювання	<u>українська</u>
Форма заключного контролю	<u>іспит</u>

Викладач: Пивовар Сергій Федорович, кандидат історичних наук, професор кафедри новітньої історії України

Пролонговано: на 2021/2022 н.р. _____ (підпис, ПІБ, дата)

на 20__/20__ н.р. _____ «__»__ 20__ р.
(підпис, ПІБ, дата)

КИЇВ – 2021

Розробник: Пивовар Сергій Федорович, кандидат історичних наук, професор
кафедри новітньої історії України

ЗАТВЕРДЖЕНО

Завідувач кафедри новітньої історії України

_____
(підпис)

(Андрій ПИЖИК)
(прізвище та ініціали)

Протокол № 11 від «29» серпня 2021 р.

Схвалено науково-методичною комісією історичного факультету

Протокол від «20» серпня 2021 року № 7

Голова науково-методичної комісії

_____
(підпис)

(Наталія ТЕРЕС)
(прізвище та ініціали)

1. Мета дисципліни – сформувати у студентів системну уяву про сутність, особливості, функції, форми, методи і напрями діяльності національних спецслужб в Україні в ХХ–ХХІ ст.; навчити студентів застосовувати набуті знання для з’ясування місця, ролі та значення спецслужб в історії України.

2. Попередні вимоги до опанування або вибору навчальної дисципліни:

2.1. Знати: сучасні методи історичного пізнання, історичний термінологічно-понятійний апарат; характер і особливості українського історичного процесу; специфіку політичного, соціального, економічного, культурного життя населення України в ХХ–на початку ХХІ ст.

2.2. Вміти самостійно: використовувати набуті знання в наукових дослідженнях і викладацькій роботі; поглиблювати свої знання у рамках дисципліни шляхом пошуку й опрацювання нової інформації з використанням сучасних засобів технічної інформації; науково оцінювати роль суб’єктивних та об’єктивних чинників в історичному процесі, конкретних подіях і явищах.

3. Анотація навчальної дисципліни: Дисципліна є важливою складовою частиною професійної підготовки студентів-істориків фахівців з новітньої історії України. На основі сучасних наукових досягнень висвітлюється процес виникнення та становлення, функції, форми, методи і напрями діяльності національних спецслужб України, а також – іноземних спецслужб на території України, роль і значення національних та іноземних спецслужб в історії України ХХ–ХХІ ст. Специфіка функцій, які виконували спецслужби, дозволяє значно об’єктивніше оцінити різні аспекти суспільно-політичного, соціально-економічного та культурного розвитку України.

4. Завдання (навчальні цілі): формування у студентів цілісної системи знань про теоретичні аспекти роботи спецслужб, сутність та особливості діяльності як іноземних, так і національних спецслужб в Україні у ХХ–ХХІ ст.; здатність студентів виявляти, опрацьовувати й адекватно інтерпретувати різні джерела інформації для реалізації науково-дослідницьких проектів, здійснювати критичний аналіз історичних фактів, явищ і подій, пов’язаних з діяльністю спецслужб в Україні.

5. Результати навчання за дисципліною:

Результат навчання (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація; 4. автономність та відповідальність)		Форми (та/або методи і технології) викладання і навчання	Методи оцінювання та пороговий критерій оцінювання (за необхідності)	Відсоток у підсумковій оцінці з дисципліни
Код	Результат навчання			
1.1	Знати сутність і витоки розвідувальної діяльності; періодизацію історії спецслужб у новітній історії України; історіографію та джерельну базу проблеми.	Лекція	Іспит, набрання не менше 60% балів	10%
1.2	Знати особливості створення та діяльності українських спецслужб на різних історичних етапах Новітньої доби.	Лекція, самостійна робота	Контрольна робота (тест), 60% правильних відповідей; Іспит, набрання не менше 60% балів	20%
1.3	Знати особливості функціонування радянських спецслужб та спецслужб іноземних держав на	Лекція, самостійна робота	Контрольна робота (тест), 60% правильних відповідей;	15%

	території України у XX–на початку XXI ст.		<i>Іспит, набрання не менше 60% балів</i>	
2.1	Уміти класифікувати, порівнювати й інтерпретувати історичні оцінки вітчизняних і зарубіжних учених, які досліджували проблеми діяльності спецслужб в Україні.	<i>Семінарське заняття</i>	<i>Робота на семінарському занятті; набрання балів на кожному семінарському занятті Іспит, набрання не менше 60% балів</i>	<i>15%</i>
2.2	Уміти здійснювати критичний аналіз історичних фактів, явищ і подій, пов'язаних з діяльністю спецслужб в Україні.	<i>Семінарське заняття</i>	<i>Робота на семінарському занятті; набрання балів на кожному семінарському занятті;</i>	<i>10%</i>
2.3	Уміти знаходити, коментувати, аналізувати джерела з історії спецслужб; представляти результати досліджень в усній чи друкованій формі, проводити їх презентацію.	<i>Семінарське заняття, самостійна робота</i>	<i>Робота на семінарському занятті; набрання балів на кожному семінарському занятті. Презентація, набрання не менше 60% балів</i>	<i>20%</i>
2.4	Уміти використовувати в процесі навчання і дослідження новітні інформаційні й телекомунікаційні технології для пошуку й обробки даних пов'язаних з історією спецслужб.	<i>Семінарське заняття</i>	<i>Робота на семінарському занятті; набрання балів на кожному семінарському занятті</i>	<i>5%</i>
4.1	Усвідомлення соціальних функцій історика, можливостей використання та зловживання історією.	<i>Семінарське заняття</i>	<i>Робота на семінарському занятті; набрання балів на кожному семінарському занятті</i>	<i>5%</i>

6. Співвідношення результатів навчання дисципліни із програмними результатами навчання

Результати навчання дисципліни (ВК 3.7)/ Програмні результати навчання	1.1	1.2	1.3	2.1	2.2	2.3	2.4	4.1
6. Виявляти взаємозв'язки між процесами у минулому та на сучасному етапі, аналізувати суспільні процеси в історії України у контексті європейської та світової історії.				+	+	+	+	+
19.1 Знати особливості суспільно-політичних та національно-культурних процесів в радянській Україні за доби тоталітаризму.	+	+	+	+				
19.2 Знати найважливіші події та аналізувати процеси державотворення в сучасній Україні.	+	+	+		+			+

7. Схема формування оцінки.

7.1 Форми оцінювання студентів:

- семестрове оцінювання:

1. *Робота на семінарських заняттях*: РН 2.1, РН 2.2, РН 2.3., РН 2.4., РН 4.1. - 40 балів/24 бали*.

2. *Самостійна робота (презентація)*: РН2.3 — 10 балів/6 балів*.

3. *Підсумкова контрольна робота (тест)*: РН1.2, РН1.3 — 10 балів/6 балів*.

* максимальний бал/пороговий бал для отримання позитивної оцінки з відповідної форми контролю.

- підсумкове оцінювання:

- *форма оцінювання - екзамен*;

- *максимальна кількість балів які можуть бути отримані студентом - 40 балів*;

- *результати навчання, які будуть оцінюватись – РН1.1, РН 1.2, РН 1.3, РН 2.2* знання: сутності і витоків розвідувальної діяльності; періодизації історії спецслужб у новітній історії України; історіографії та джерельної бази проблеми; розуміння особливостей створення та діяльності українських спецслужб на різних історичних етапах новітньої доби та особливостей функціонування спецслужб іноземних держав на території України у ХХ–на початку ХХІ ст.; уміння класифікувати, порівнювати й інтерпретувати історичні оцінки вітчизняних і зарубіжних учених, які досліджували проблеми діяльності спецслужб в Україні.

- *форма проведення і види завдань – письмовий екзамен*, в білеті 2 запитання, які потребують розгорнутої відповіді (кожна відповідь на запитання оцінюється від 0 до 20 балів);

- *Для отримання загальної позитивної оцінки з дисципліни оцінка за екзамен не може бути меншою 24 балів.*

- *Студент не допускається до екзамену, якщо під час семестру набрав менше ніж 36 балів.*

7.2 Організація оцінювання:

Оцінювання студентів здійснюється у двох формах: поточний контроль (робота на семінарських заняттях, тестування) і підсумковий контроль (іспит).

Загальна сума балів – 100 балів (із них, поточний контроль 60 балів; підсумковий контроль – 40 балів).

Поточна робота			Іспит
60 залікових балів (максимум) 36 балів (мінімум)			40 балів максимум
Семінарське заняття	Самостійна робота	Контрольна робота (тест)	
40 максимум	10 максимум	10 максимум	
24 мінімум	6 мінімум	6 мінімум	24 балів мінімум

ПЕРЕЛІК ВИДІВ АУДИТОРНОЇ РОБОТИ НА СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТТЯХ ТА ЇХ ОЦІНКА

На семінарських заняттях оцінювання здійснюється за **12-ти бальною**, яка в подальшому переводиться в залікові бали. Результати роботи на семінарському занятті оголошуються студентам індивідуально після кожного семінарського заняття.

<i>Види роботи на семінарському занятті</i>	<i>Максимальна кількість балів</i>
Доповідь на семінарському занятті	5
Доповнення на семінарському занятті	3
Участь у дискусії на семінарському занятті	3
Узагальнення, підведення підсумку семінарського заняття	2
Підготовка і захист презентації	5
Письмова самостійна робота на семінарському занятті	5
Експрес-контроль на семінарському занятті	1

Таблиця переведення балів за роботу на семінарських заняттях у залікові бали

Залікові бали	Набрана кількість балів на семінарських заняттях (15 занять)
40	176-180
39	171-175
38	166-170
37	161-165
36	156-160
35	151-155
34	147-150
33	143-146
32	139-142
31	135-138
30	131-134
29	127-130
28	123-126
27	119-122
26	115-118
25	111-114
24	108-110
23 бали і менше не зараховуються оскільки становлять менше 60%	Менше 108 балів не зараховуються оскільки становлять менше 60% і в залікові бали не переводиться

САМОСТІЙНА РОБОТА

Предметом самостійної роботи студентів є опрацювання ними як окремих тем програми дисципліни в цілому, так і деяких розділів тем. Перевірка рівня засвоєння матеріалу винесеного на самостійне опрацювання здійснюється під час підсумкової контрольної роботи, екзамену, у формі представлення презентації на останньому семінарському занятті.

Самостійна робота підготовка презентації (від 0 до 10 балів).

Презентація це представлення результатів самостійної роботи студента з запропонованої ним теми. Мета презентації – формування вміння знаходити, коментувати, аналізувати джерела з історії спецслужб і представляти результати досліджень в усній та візуальній формі.

Вимоги до презентації:

- обсяг 10-15 слайдів;
- формулювання мети презентації за результатами власних досліджень;
- логічна подача матеріалів, які розкривають тему;
- самостійність у викладі матеріалу;
- широке використання візуальних матеріалів, лаконічна інформативність тексту;
- визначений термін виконання – до 1 грудня;
- надсилати на електронну на адресу histfac@knu.ua

Оцінювання презентації	Бали
Визначення мети і втілення її у презентації	до 2 балів
Виклад основного матеріалу, логічно структурована інформація	до 2 балів
Зміст і відповідність темі текстової інформації та візуальних матеріалів	до 4 балів
Візуальна привабливість презентації	до 2 балів

ПІДСУМКОВА КОНТРОЛЬНА РОБОТА

По завершенні вивчення дисципліни студенти пишуть підсумкову контрольну роботу (з використанням тестових технологій). Участь всіх студентів в контрольному заході обов'язкова. Контрольна робота проводиться у письмовій тестовій формі і виконується на останньому семінарському занятті. На підсумкову контрольну роботу виноситься перевірка знань студентів із різних аспектів створення та діяльності українських спецслужб і функціонування радянських спецслужб на території України у ХХ – на початку ХХІ ст.

Максимальна кількість балів, яку можна набрати за підсумкову контрольну роботу - 10 балів.

Студент, який з поважної причини пропустив контрольну роботу, має надати відповідний документ і викладачі за погодженням з деканатом призначає нову дату її проведення.

Критерії оцінювання контрольної роботи у тестовій формі: 10 запитань

- а) вірна відповідь на одне запитання – 1 бал;
- б) невірна відповідь, відсутність відповіді – 0 балів.

Менше 6 балів не зараховуються оскільки становлять менше 60%.

ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ

Підсумковий контроль знань студентів у формі письмового іспиту.

Екзаменаційний білет з дисципліни містить 2 питання, кожне з яких оцінюється у діапазоні від 0 до 20 балів.

Критерії оцінок з окремих екзаменаційних завдань:

- глибоке, теоретично обґрунтоване, фактологічно наповнене розкриття питання – **18-20 балів;**
- розкриття питання з фактологічною аргументацією – **15-17 балів;**
- неповне розкриття питання – **12-14 балів;**
- висвітлення окремого аспекту питання – **1-11 бали;**
- відсутність відповіді з питання – **0 балів.**

Студент, який дав відповідь на всі питання екзаменаційного білету і набрав не менше 24 балів додає у свій актив певну суму балів, яка додається до балів набраних студентом за результатами поточного контролю.

Для студентів, які набрали сумарно меншу кількість балів ніж *критично-розрахунковий мінімум* – **36 балів** необхідно у визначені викладачами дні пройти співбесіду з пропущених семінарських занять і лекцій з тим, щоб набрати критичний мінімум і допуститися до перескладання іспиту.

При простому розрахунку отримаємо:

	Поточне оцінювання	Іспит	Підсумкова оцінка
Мінімум	36	24	60
Максимум	60	40	100

7.3 Шкала відповідності оцінок

Відмінно / Excellent	90-100
Добре / Good	75-89
Задовільно / Satisfactory	60-74
Незадовільно / Fail	0-59

8. Структура навчальної дисципліни. Тематичний план лекцій, семінарських занять і самостійної роботи

№ п/п	Назва лекції	Кількість годин		
		лекції	семінарські заняття	С/Р
1	Вступ. Тема 1. Сутність і витоки розвідувальної діяльності в Україні. Історіографія, джерельна база.	2		2
2	Тема 2. Спеціальні служби в добу Центральної Ради та української держави гетьмана Павла Скоропадського.	2	2	8
3	Тема 3. Організація та діяльність органів державної безпеки УНР доби Директорії	2	2	6
4	Тема 4. Спецслужби Західно-Української Народної Республіки	2	2	6
5	Тема 5. Створення Служби безпеки ОУН(б), організаційна структура, функції, основні напрями діяльності, керівники.	2	2	6
6	Тема 6. Діяльність Служби безпеки ОУН(б) у роки Другої світової війни.	2	2	8
7	Тема 7. Служба безпеки підпілля ОУН(б) у повоєнний період (1945–1951 рр).	2	2	6
8	Тема 8. Діяльність ВУНК і ДПУ УСРР (1918 – 1934 рр.).	2	2	6
9	Тема 9. Діяльність ГУДБ НКВС УСРР і НКДБ УРСР (1934 – 1946 рр.).	2	2	6
10	Тема 10. Діяльність МДБ і КДБ УРСР (1946 – 1991 рр.).	2	2	6
11	Тема 11. Основні види спецслужб в сучасній Україні, їх завдання.	2	2	6
12	Тема 12. Нормативне забезпечення діяльності спецслужб в Україні.	2	2	6
13	Тема 13. Створення та діяльність Служби Безпеки України.	2	2	6
14	Тема 14. Створення та діяльність Головного управління розвідки Міністерства оборони України (осінь 1992 р.– 2022 р.).	2	2	6
15	Тема 15. Створення та діяльність Служби зовнішньої розвідки України (жовтень 2004 р.– 2022 р.).	2	3	6
	<i>Підсумкова контрольна робота (тест)</i>		1	
	ВСЬОГО	30	30	90

Загальний обсяг **150 год.**, в тому числі:

Лекцій – **30 год.** Семінарських занять – **30 год.** Самостійна робота - **90 год.**

9. Рекомендована література та джерела:

Основна:

1. Веденєєв Д.В., Биструхін Г.С. Двобій без компромісів. Протиборство спецпідрозділів ОУН та радянських сил спецоперацій. 1945–1980-ті роки: Монографія. – К.: К.І.С., 2007. – 568 с.
2. Веденєєв Д., Биструхін Г. Меч і тризуб. Розвідка і контррозвідка руху українських націоналістів та УПА. 1920–1945. – К.: Генеза, 2006. – 408 с.
3. Гвоздь В.І. Історичні, правові і політичні аспекти розвідувальної діяльності держави. – Монографія. – К.: «Борисфен Інтел». – 576 с.
4. Кокін С. Процес відкриття доступу до документів комуністичних спецслужб в Україні (середина 1990-х – середина 2000-х рр.) // 3 архівів ВУЧК–ГПУ–НКВД–КГБ. – 2019. – № 2 (52). – С. 266–279.
5. Мудрик-Мечник С. Вивчаймо ворога: доповіді, лекції, роздумування і спомини. – Мюнхен: Українське видавництво, 1989. – 317 с.
6. Радянські органи державної безпеки в Україні (1918–1991 рр.): історія, структура, функції: Матеріали круглого столу, 19 грудня 2013 р., м. Київ / Упоряд.: О. Г. Бажан, Р. Ю. Подкур. – К.: Інститут історії України НАН України, 2014. – 469 с.
7. Розвідка і контррозвідка України: 1917–1921 рр.: Збірник документів і матеріалів. – К., 1995.
8. Роль і місце національної спецслужби в історії українського державотворення – Київ: ВПЦ «Київський Університет», 2017. – 183 с.
9. Сідак В. С. Національні спецслужби в період Української революції 1917 – 1921 рр. (невідомі сторінки історії) / В. С. Сідак; Ін-т історії України НАН України. Акад. Служби безпеки України. – К. : Видавничий дім "Альтернативи", 1998. – 320 с.
10. Скрипник О. В. Українська розвідка. 100 років боротьби, протистоянь, звершень. – К.: АДЕФ-Україна. 2019. – 344 с.

Додаткова:

1. Білас І.Г. Репресивно-каральна система в Україні. 1917-1953 : сусп.-політ. та іст.-прав. аналіз : у 2 кн. / Іван Білас. - Київ : Либідь : Військо України, 1994.
2. Веденєєв Д., Єгоров В. До питання про історіографію Служби безпеки Організації українських націоналістів // Держава і право: Щорічник наук. праць молодих учених. – Вип. 2. – Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України та ін. – К., 1999. – С. 69–78.
3. Воєнна розвідка України – 15 років: події та люди. – Авторський колектив: О. О. Скіпальський, В. І. Легомінов (керівник), І. П. Смешко та інші. – Київ, 2008.
4. Єфіменко В. Тактика і методи роботи працівників спеціального підрозділу ОУН(Б) // 3 архівів ВУЧК–ГПУ–НКВД–КГБ. – 2000. – № 2/4 (13/15). – С. 504–514.
5. «Закордот» в системі спецслужб радянської України: Збір. докум. – К., 2000.
6. Іщук О., Огороднік В. Генерал Микола Арсенич: життя та діяльність шефа СБ ОУН. – К., 2010.
7. Мудрик-Мечник С. Служба безпеки Революційної ОУН у боротьбі з НКВД–НКГБ–МГБ–КГБ. – Тернопіль: Редакц.-видавн. відділ управління по пресі, 1994. – 195 с.
8. Нездоля О. І. Спецслужби і влада України. – Донецьк: Каштан, 2011. – 776 с.
9. Окіпнюк В.Т. Державне політичне управління УСРР (1922–1934): історико-юридичний аналіз. – К., 2002. – 290 с.
10. Петров Н. Знищення архівних документів КДБ СРСР (1954–1991 рр.) // 3 архівів ВУЧК–ГПУ–НКВД–КГБ. – 2019. – № 2 (52). – С. 357–380.
11. Радянські органи державної безпеки у 1939 – червні 1941 р.: Документи ГДА СБ України. – Упор. В. Даниленко, С. Кокін. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2009. – 1311 с.
12. Роман Шухевич у документах радянських органів державної безпеки (1940–1950): У 2-х томах. – К.: ПП Сергійчук М.І., 2007.

13. Сідак В.С. Українські землі кінця ХІХ–початку ХХ ст. – арена таємної боротьби провідних європейських країн (історико-правовий аналіз діяльності спецслужб). – К., 1997.
14. Сідак В.С., Вронська Т.В. Спецслужба держави без території: люди, події, факти (військова розвідка та контррозвідка ДЦ УНР в екзилі 1926–1936 рр.). – К., 2003.
15. Сідак В.С., Козенюк В.А. Революцію назначить... Експорт революції в операціях радянських спецслужб. – К., 2004.
16. Степан Бандера у документах радянських органів державної безпеки (1939–1959): У 3-х томах. – К.: ПП Сергійчук М.І., 2009.
17. Чайковський А.С., Щербак М.Г. За законом і над законом: З історії адміністративних органів і поліцейсько-жандармської системи в Україні (ХІХ–початок ХХ ст.). – К., 1996.
18. Чисніков В. Керівники органів державної безпеки радянської України (1918–1953 рр.) // З архівів ВУЧК–ГПУ–НКВД–КГБ. – 2000. – № 2/4. – С. 362–373.

10. Додаткові ресурси:

<https://ssu.gov.ua/> – Служба Безпеки України

<https://gur.gov.ua/> - Головне Управління Розвідки Міністерства оборони України

<https://szru.gov.ua/> – Служба зовнішньої розвідки України

<http://novitukr.history.knu.ua/> – кафедра новітньої історії України